

УДК 378.015.311:173.7

Тетяна Садова, здобувач
Анатолій Дем'яненко, здобувач

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто окремі аспекти поняттєво-категоріального апарату сімейних цінностей сучасної освіти України. Проаналізовано систему критеріїв, відповідно до якої трактується поняття "відповідальне батьківство". Проведено аналіз теоретичних праць вітчизняних та зарубіжних фахівців, який свідчить, що у контексті дослідження інституту сім'ї не визначено однозначного тлумачення важливості сутності цього поняття. Проте можна відзначити першочерговість цього питання у модернізації сучасної вищої освіти України у світлі вимог до якості згідно Болонської декларації та у вихованні підростаючого покоління з осмисленням відповідальності у подружньому житті.

Ключові слова: вища освіта, інститут сім'ї, подружнє життя, відповідальне батьківство.

Рис. 1. Літ. 6.

Татьяна Садовая, соискатель
Анатолий Демьяненко, соискатель

Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены отдельные аспекты понятийно-категориального аппарата семейных ценностей современного образования Украины. Проанализирована система критериев, согласно которой трактуется понятие "ответственное отцовство". Проведен анализ теоретических работ отечественных и зарубежных специалистов, свидетельствующих, что в контексте исследования института семьи не определено однозначного толкования важности сущности этого понятия. Однако можно отметить первоочередность этого вопроса в модернизации современного высшего образования Украины в свете требований к качеству согласно Болонской декларации и в воспитании подрастающего поколения с осмыслением ответственности в супружеской жизни.

Ключевые слова: высшее образование, институт семьи, супружеская жизнь, ответственное отцовство.

Tetyana Sadova, Applicant
Anatoliy Demyanenko, Applicant
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

THE FAMILY VALUES AS A COMPONENT OF CONTEMPORARY UKRAINIAN HIGHER EDUCATION

The article considers some aspects of conceptual-categorical apparatus of family values of modern education of Ukraine. The system of criteria is analyzed, according to which the concept "responsible parenthood" is interpreted. The analysis of the theoretical works of domestic and foreign experts is conducted, which shows that in the context of the research of the family institute there is no unambiguous interpretation of the importance of the essence of this concept. However, the priority of issue of modernizing the higher education of Ukraine in the light of the quality requirements in accordance with the Bologna Declaration and the upbringing of the young generation with a sense of responsibility of the marital life. The article discusses the problem of worsening of the social and economic situation of the family in the Ukrainian state. In this regard, there is an acute problem of training the young generation to the family life.

The author analyzes the strategy of further activities in the field of European and Euro-Atlantic integration that considered to be an active transition to modern, European methods of work, promoting the development of inter-agency cooperation at the horizontal level, expanding the powers of the middle and lower management in the exchange of information, encouraging the initiative, deep thoughtfulness of proposals and vision. The final results of their implementation, the study and translation of the useful experience of other European countries in the sphere of the state management are presented. The scientific publication is devoted to the analysis of family values as a part of modern higher education in Ukraine.

It is determined that quality assurance, as the fundamental stone of the European Higher Education Area, is not sufficient without raising a responsible attitude to the values of family life of the young generation.

Keywords: the higher education, the family institution, the married life, the responsible paternity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток духовної свідомості сучасна учнівська молодь України відбувається у складний період становлення нових соціально-економічних і соціокультурних змін. Погіршення соціально-економічного стану родини в Українській державі призвело до наростання цілої низки негативних явищ: неналежного рівня виконання батьківських обов'язків або взагалі відсутність батьківської відповідальності за підростаюче покоління, що, відповідно, призводить до збільшення кількості розлучень, зменшення кількості народжуваності, неповних сімей, позашлюбної народжуваності, масового поширення соціального сирітства, знецінення інституту сім'ї та самого поняття родинних цінностей

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми індивідуального та диференційованих підходів у підготовці молоді до сімейного життя розглядали Т. Абаєва, В. Вечер, І. Овчиннікова, М. Феоктистова, І. Шалімова; формування психологічної готовності юнаків до батьківства Н. Демчук; формування у юнаків сімейних цінностей в умовах полікультурного середовища Ж. Дюльдіна; формування готовності студентської молоді до створення сім'ї А. Карасевич; взаємодія школи та сім'ї у підготовці до шлюбу стала предметом наукових розвідок Т. Кравченко, В. Постового, Є. Сичової; формуванню готовності студентської молоді до створення сім'ї знайшли відображення у працях А.П. Карасевича, Л.М. Гридковець; формуванню усвідомленого батьківства та сімейних цінностей присвячені дослідження О. Безпалько, Т. Веретенко, В. Гурова, І. Звереві, Г. Лактіонової, Р. Овчарової та інших науковців. Крім того, дослідження у зазначеній сфері мають прикладний характер та здійснюються спеціалізованими структурами, які займаються аналітичними дослідженнями. У зв'язку з цим **метою** дослідження є аналіз сімейних цінностей та їх вплив на освітній процес, як складової частини української вищої освіти.

Вклад основного матеріалу дослідження. Питання сімейних цінностей та родинного життя завжди залишається актуальним. За сучасних обставин особливої значущості набуває проблема підготовки молодого покоління до сімейного життя. Уряди України послідовно продовжують здійснення практичних кроків щодо ліквідації нинішньої ситуації. Стратегією подальшої діяльності у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції є активний перехід на сучасні, європейські методи роботи, сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на горизонтальному рівні,

розширення повноважень середньої та нижньої управлінських ланок у сфері обміну інформацією, заохочення ініціативності, глибокої продуманості пропозицій і бачення кінцевих результатів їхньої реалізації, вивчення та трансляція корисного досвіду інших європейських країн у сфері державного управління інтеграційними процесами [1, 229].

У таких державних документах, як Закон України "Про охорону дитинства", постанова Кабінету Міністрів "Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", "Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки" (п. 3.4. Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді); "Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року", пріоритетним напрямом визначено впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства, а відтак і формування готовності юнаків до виконання ролі майбутнього сім'янина [2, 453]. Відповідальне батьківство – процес забезпечення батьками або особами, які їх замінюють повноцінного догляду за дітьми, виховання, навчання. Проблема підтримки сімейних цінностей, зокрема через освіту підростаючого покоління, набуває глобального характеру, про що свідчать документи ЮНЕСКО (Доповідь Консультативної ради з питань політики підтримки сім'ї у Центральній та Східній Європі, 2004, Будапешт).

Упродовж останнього десятиріччя Україна наполегливо наближається до європейських стандартів. На рівні держави напрацьовано універсальні принципи взаємодії з географічними сусідами та країнами-учасниками Європейського Союзу: взаємоповага, взаємодопомога, готовність до вирішення усіх проблем, не зважаючи на рівень їх складності.

Основоположний стрижень Європейського простору вищої освіти, виправдовуючи сподівання своїх засновників, має керуватися основними академічними цінностями, тобто демонструвати якість. Оцінюючи якість, слід урахувувати цілі і призначення навчальних закладів та їх програм. Потрібно досягти гармонійного поєднання нововведення і традиції, академічної бездоганності та соціально-економічної обґрунтованості, послідовності навчального плану та свободи вибору для студентів. Заклад об'єднує викладання та наукову роботу, займається керівництвом та організацією, розуміє потреби студентства та

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

надає позаосвітні послуги. Якості самої по собі недостатньо, її треба продемонструвати і гарантувати, щоб вона була визнана й отримала довіру студентства, партнерів та суспільства в Європі та світі. Зрозуміло, що Болонська декларація включає в себе всі аспекти, що стосуються якості освіти, але ми ж не можемо говорити лише про показники успішності не беручи до уваги рівень вихованості здобувача вищої освіти. Фундамент морально вихованої та освіченої особистості є – родинна етика. Саме сімейні цінності, які дитині передають батьки, будуть впливати на майбутнє підростаючого покоління, на їхнє становлення, як особистості, принципи, філософію життя [3, 268]. За останні 10 років соціально-економічне, моральне становище сім'ї в Україні значно погіршилося. Це призвело до посилення таких негативних явищ, як низька народжуваність, збільшення випадків насильства у сім'ї, недостатній рівень виконання батьківських обов'язків, що відповідно призводить до збільшення кількості розлучень, неповних сімей, позашлюбної народжуваності, масового поширення соціального сирітства. В рази зросла кількість одиноких матерів. Ситуація, що склалася в державі на сьогодні, потребує пошуку шляхів створення цілісної, комплексної системи державної сімейної політики. Пріоритетом у діяльності всіх гілок державної влади, органів місцевого самоврядування повинна стати українська родина.

Державна політика щодо сім'ї, що втілюється в Україні, має досить ґрунтовне нормативно-правове забезпечення. Водночас слід зауважити,

що чинне законодавство не завжди відповідає реаліям і потребам сучасної родини, що висуває на одне з пріоритетних місць необхідність його подальшого коригування і вдосконалення [4].

Важливе значення має нормативно-правове регулювання питань освіти та виховання дітей у сім'ї. Згідно із законодавством України, батьки зобов'язані забезпечити одержання дітьми повної загальної середньої освіти. Правові питання освіти дітей, у тому числі в сім'ї, відображені в Законі України "Про освіту". Так, стаття 59 визначає, що виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання та розвиток дитини. Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані створювати належні умови для розвитку природних здібностей дітей, сприяти здобуттю ними освіти в навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу [5].

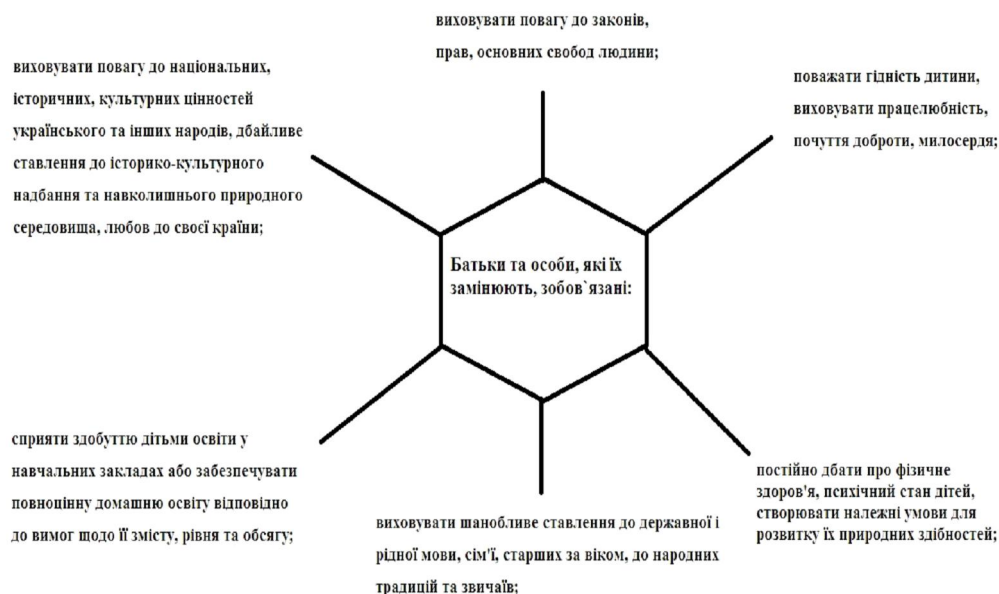
1. Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості.

2. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.

3. Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані (рис. 1):

4. Держава надає батькам і особам, які їх замінюють, допомогу у виконанні ними своїх обов'язків, захищає права сім'ї.

У цьому світі виразно постає особлива самотність та виклик подружньої любові та відповідального батьківства. Перш за все ми

Рис. 1. Зобов'язання батьків та осіб, які їх замінюють*

* побудовано автором на основі [5, 6]

повинні бачити її як вповні людську любов; отже – як чуттєву і духовну одночасно. Тому вона впливає не лише з інстинкту та пристрасті, але й з рішення свободної волі, яке спонукає до того, щоби витривати у радості й горі буднів, навіть від того зміцнитись. Любов є особливою формою особової приязні, у якій подружжя великодушно та щиро ділять все одне з одним, не висловлюючи невинуватих застережень і не шукаючи власної вигоди. Хто насправді любить свого чоловіка (дружину), любить його заради нього самого, не лише заради того, що він від нього отримує. Любов подружньої пари до того ж є вірною і виключною до кінця життя; такою, якою наречений і наречена розуміли її у той день, коли вони з легкістю і в повній свідомості пов'язали себе одне з одним їхнім взаємним, утворюючим подружжя словом “так”. Ніхто не може стверджувати, що вірність подружжя – навіть якщо це іноді дуже важко – є неможливою. Навпаки. В усі часи вона зберігала свою шляхетність та численні заслуги. Приклади багатьох подружніх пар протягом століть є свідченням цього: вірність не лише відповідає суті подружжя, вона, крім того, є джерелом глибокого, тривалого щастя [6, 563].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що державна політика щодо сім'ї, що втілюється в Україні, має досить ґрунтовне нормативно-правове забезпечення. Водночас слід зауважити, що чинне законодавство не завжди відповідає реаліям і потребам сучасної родини, що висуває на одне з пріоритетних місць необхідність його подальшого коригування і вдосконалення.

Україна має достатній потенціал для здійснення прориву до нових технологій у промисловому виробництві, до нових відносин у сфері економіки, до нових поглядів на якість і рівень життя, до нових підходів у сфері освіти та науки, до соціокультурної інтеграції нашого суспільства в Європейське співтовариство. Запорукою позитивних показників якості вищої освіти, будуть напрями діяльності нашої держави, які передбачатимуть собою необхідність: вжити заходів щодо підвищення ролі сім'ї, зміцнення моральних та матеріальних засад сімейного життя; забезпечити розробку програм щодо підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства; забезпечити в навчальних закладах впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства; забезпечити роботу батьківського всеобучу в навчальних закладах; забезпечити поширення інформації для формування позитивного іміджу

сім'ї та сімейних цінностей; забезпечити створення системи цілеспрямованої підготовки молоді до подружнього життя, формування відповідального материнства і батьківства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буковинський А. Й. Духовна культура в сім'ї // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2011. – №. 45. – С. 228–234.
2. Буковинський А. Й. *Курс приготування до життя в подружжі: потреба, зміст і результати* // *дом*. – 2011. – Т. 2. – С. 453.
3. Фатхутдінова І.В. Сім'я як соціокультурний феномен і соціокультурне явище // *Гуманітарний бюлетень. Запорізької державної інженерної академії* – 2015. – Т. 62. – С. 264–270
4. *Про освіту Верховна Рада УРСР; Закон від 23.05.1991 № 1060-XII: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-59.htm.*
5. *Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>*
6. *Catechismus Romanus Concilii Tridentini, Part II, Chapter VIII; Pope XI, Encyclical Casti Connubii, AAS 22, P. 562–564.*

REFERENCES

1. Bukovynskyi, A. Y. (2011). *Dukhovna kultura v simi* [Spiritual culture of family humanitarian]. Journal of Zaporozhye State Engineering Academy, no.45, Zaporozhe, pp. 228–234. [in Ukrainian].
2. Bukovynskyi, A. Y. (2011). *Kurs pryhotuvannia do zhyttia v podruzzhzi: potreba, zmist i rezultaty* [Course of preparation for life in marriage: the need, content and results]. Journal NTU -KPI . Philosophy. Psychology. Pedagogy. Vol. 2, Kyiv, 453p. [in Ukrainian].
3. Fatkhutdinova, I.V. (2015). *Sim'ia yak sotsiokulturnyi fenomen i sotsiokulturne yavyshe* [Family as a social and cultural phenomenon and sociocultural phenomenon]. Humanities Bulletin of Zaporizhzh State Engineering Academy. Vol. 62. Zaporozhe, pp. 264–270. [in Ukrainian].
4. Pro osvitu Verkhovna Rada URSR (1991). Zakon vid 23.05.1991 № 1060-XII [Act of 23.05.1991 number 1060-XII]. Available at: http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-59.htm. [in Ukrainian].
5. Simeinyi kodeks Ukrainy Verkhovna Rada Ukrainy (2002). Kodeks Ukrainy, Kodeks, Zakon vid 10.01.2002 № 2947-III [Code of Ukraine, the Code, the Law of 10.01.2002 number 2947-III]. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. [in Ukrainian].
6. Catechismus Romanus Concilii Tridentini, Part II, Chapter VIII; Pope XI, Encyclical Casti Connubii, AAS 22, pp. 562–564.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2017